

Perry Anderson:

Grænser og muligheder for fagforeningsaktion¹⁾

Hvilken rolle har fagforeningerne i en socialistisk bevægelse? Hvilken mulighed har de for revolutionær handling? Hvad bør relationerne være mellem klasse, fagforening og politisk parti? Disse problemer har traditionelt været i centrum for socialistisk teori. I dagenes Storbritannien er de fraværende; Labour-regeringens systematiske angreb på fagforeningerne har tilsyneladende forvist dem til ren og skær spekulation. Det er nu klart, at det er enhver socialists pligt ubøjeligt og utvetydigt at forsvare fagforeningernes simple frihed til overhovedet at eksistere som autonome institutioner. Dette betyder ikke, at den fundamentale diskussion om den langsigtede forbindelse mellem fagbevægelse og socialisme uden frist skal udsættes af socialister. Tværtimod, kun hvis venstrefløjen har en klar, bevidst vision om fagforeningernes specifikke placering i en socialistisk bevægelse, vil den have en chance for at modstå det aktuelle forsøg på at give de britiske fagforeninger nådestødet.

Begrænsninger og kritik

Siden Lenin har al moden socialistisk teori påpeget de uovervindelige begrænsninger, der er for fagforeningsaktion i et kapitalistisk samfund. Denne påpegning opstod i kampen mod de forskellige former for syndikalisme og spontaneisme, der dybtgående prægede europæisk arbejderbevægelse i begyndelsen af dette århundrede. Troen på, at fagforeninger var det udvalgte våben til opnåelse af socialisme, var hovedprincippet for syndikalismen, den revolutionære version af ensidig tiltro til fagforeningerne. For denne tradition - De Leon, Sorel, Mann - var generalstrejken våbnet, som ville afskaffe det kapitalistiske samfund. Den reformistiske version var simpelthen troen på, at fagforeningernes løn-

1) Oversat fra "The Limits and Possibilities of Trade Union Action", i Robin Blackburn og Alexander Cockburn: The Incompatibles. Trade Union Militancy and the Consensus, Harmondsworth 1967, pp. 263-280.

Perry Anderson:

Grænser og muligheder for fagforeningsaktion¹⁾

Hvilken rolle har fagforeningerne i en socialistisk bevægelse? Hvilken mulighed har de for revolutionær handling? Hvad bør relationerne være mellem klasse, fagforening og politisk parti? Disse problemer har traditionelt været i centrum for socialistisk teori. I dagenes Storbritannien er de fraværende; Labour-regeringens systematiske angreb på fagforeningerne har tilsyneladende forvist dem til ren og skær spekulation. Det er nu klart, at det er enhver socialists pligt ubøjeligt og utvetydigt at forsvare fagforeningernes simple frihed til overhovedet at eksistere som autonome institutioner. Dette betyder ikke, at den fundamentale diskussion om den langsigtede forbindelse mellem fagbevægelse og socialisme uden frist skal udsættes af socialister. Tværtimod, kun hvis venstrefløjen har en klar, bevidst vision om fagforeningernes specifikke placering i en socialistisk bevægelse, vil den have en chance for at modstå det aktuelle forsøg på at give de britiske fagforeninger nådestødet.

Begrænsninger og kritik

Siden Lenin har al moden socialistisk teori påpeget de uovervindelige begrænsninger, der er for fagforeningsaktion i et kapitalistisk samfund. Denne påpegning opstod i kampen mod de forskellige former for syndikalisme og spontaneisme, der dybtgående prægede europæisk arbejderbevægelse i begyndelsen af dette århundrede. Troen på, at fagforeninger var det udvalgte våben til opnåelse af socialisme, var hovedprincippet for syndikalismen, den revolutionære version af ensidig tiltro til fagforeningerne. For denne tradition - De Leon, Sorel, Mann - var generalstrejken våbnet, som ville afskaffe det kapitalistiske samfund. Den reformistiske version var simpelthen troen på, at fagforeningernes løn-

1) Oversat fra "The Limits and Possibilities of Trade Union Action", i Robin Blackburn og Alexander Cockburn: The Incompatibles. Trade Union Militancy and the Consensus, Harmondsworth 1967, pp. 263-280.

krav i sidste instans kunne føre til en ændring af arbejderklassens betingelser uden nogen ændring af den sociale magtstruktur. Den centrale tradition i europæisk socialisme forkastede begge disse tendenser. Marx, Lenin og Gramsci afviste alle kategorisk, at fagforeninger i sig selv kunne være midler til fremme af socialismen. Fagbevægelsen var, i en hvilken som helst form, en mangelfuld og deformeret variant af klassebevidsthed, som for enhver pris må overskrides af en voksende politisk bevidsthed, skabt i og understøttet af et parti. Før en diskussion af den nuværende rolle og de faktiske muligheder for fagforeningsaktion, er det derfor nødvendigt at opridse hovedkritikpunkterne af fagforeningernes begrænsninger. Disse kan udtrykkes på flere forskellige niveauer. Alle angår, hvad man kunne kalde fagforeningers fundamentale sociologiske lov i et kapitalistisk samfund. Det er strukturelle begrænsninger, indbygget i selve fagforeningernes natur.

1. Fagforeninger er en fundamental del af et kapitalistisk samfund, fordi de legemliggør den forskel mellem kapital og arbejde, som definerer samfundet. Som Gramsci engang skrev, fagforeninger er "a type of proletarian organization specific to the period when capital dominates history ... an integral part of capitalist society, whose function is inherent in the regime of private property."¹⁾

I den forstand er fagforeninger dialektisk set både i opposition til kapitalismen og samtidig en del af den. Ved deres lønkrav går de imod den givne ulige indkomstfordeling i samfundet, og samtidig bekræfter de princippet om en ulige fordeling ved selve deres eksistens, hvilket som sin komplementære modsætning indebærer arbejdsgivernes eksistens. Derfor styrken og varigheden i forestillingen om "arbejdslivets to parter", som den uforanderlige ramme omkring fagforeningsaktion. Den lethed med hvilken status quo-ideologien har skabt sin aura af normalitet, ligger i det faktum, at fagforeninger ikke som sådan har en indbygget socialistisk horisont. Marx så socialismen som proletariatets ophævelse af classesamfundet og dermed dets egen ophævelse. Denne dimension af fremtidig egen-ophævelse mangler i fagbevægelsen. Som institution udfordrer fagforeningerne ikke eksistensen af et samfund baseret

1) L'Ordine nuovo, Torino, 1919-20.

på klassesdeling, de udtrykker den blot. Derfor kan fagforeninger aldrig i sig selv være et anvendeligt middel til fremme af socialisme, de er ved deres natur bundet til kapitalismen. De kan forhandle indenfor samfundet, aldrig ændre det.

2. Fagforeninger er i bund og grund en de facto repræsentation af arbejderklassen på arbejdspladsen. Formelt er de frivillige sammenslutninger; men i praksis er de snarere institutionelle afspejlinger af deres omgivelser. 'The closed shop'¹⁾, idag ofte understøttet af arbejdsgiverne, har blot officielt gjort det, der, under alle omstændigheder, var en spontan tendens ved fagbevægelsen. Hvor fagforeningsorganisationen ikke følger de naturlige konturer i moderne industri skyldes det ikke en frivillig beslutning om at lade dem overleve af strategiske grunde; det er resultatet af forsteningen af et tidligere "naturligt" mønster, som har overlevet, og som er gået ind i en ny industriel tidsalder som en slags geologisk levn; sådan er inertiens magt inden for fagbevægelsen. Den britiske industri, med dens myriader af fagforeninger og kæmpestore landsdækkende organisationer, har i dag en overflod af den slags anakronismer. De er ikke tegn på en bevidst orientering mod fremtiden, som er en revolutionær bevægelses kendemærke, men derimod tegn på fortidens træge dominans over nutiden. Fagforeninger har således antaget det naturlige anstrøg af selve fabrikkens lukkede, kapitaldominerede miljø. De er en passiv afspejling af arbejdskraftens struktur. I modsætning hertil er et politisk parti et brud med det borgerlige samfunds naturlige omgivelser, en viljesmæssig og kontraktmæssig sammenslutning, som omstrukturerer sociale konturer: Fagforeningen hænger sammen med disse i et 'en-til-en' forhold. Et revolutionært parti omfatter, som Lenin og Gramsci altid understregede, mere end arbejderklassen; det omfatter intellektuelle og middelklasseelementer, som overhovedet ikke er bundet med ubrydelige bånd til den socialistiske bevægelse. Deres tilslutning er skabt, imod den sociale strukturs inderste væsen, ved selve det revolutionære partis arbejde. Således kan alene det revolutionære parti legemliggøre en sand negation af det bestående samfund og en plan for at omstyrte det. Det alene er ne-

1) Aftale hvorefter arbejdsgiveren kun må ansætte arbejdere tilhørende en bestemt fagforening. (red.).

gativitet i historien.¹⁾

3. Fagforeningens snævre sammenhæng med det sociale systems indretning får en afgørende praktisk konsekvens. Dens hovedvåben mod systemet er simpel udeblivelse - strejken, som er en tilbageholdelse af arbejde. Effektiviteten ved en sådan form for handling er meget begrænset. Den kan føre til lønforhøjelse, enkelte forbedringer i arbejdsbetingelser og, i sjældne tilfælde, visse konstitutionelle rettigheder. Men den kan aldrig styrte et regime. Som politisk våben er strejker næsten altid i bund og grund ineffektive. Ingen generalstrejke er nogen sinde lykkedes. Dette skyldes, at socialismen kræver en magtovertagelse, et handlings-input, en aggressiv overdeltagelse i systemet, som ophæver det og skaber en ny social orden. Generalstrejken er en udeblivelse fra, ikke et angreb på kapitalismen. I enkelte tilfælde har den faktisk demobiliseret arbejderklassen i en politisk krise, hvor det der var behov for, var at samle den hurtigt mod en konservativ trussel: For eksempel umuliggør lammelse af den offentlige transport i en stor by hurtige massedemonstrationer - mens den ikke påvirker en repressiv militæraktions mobilisering.²⁾ Den kan med andre ord blive kontraproduktiv. Fundamentalt er strejken et økonomisk våben, som let giver bagslag, hvis den bruges på områder, hvortil den ikke er indrettet. Eftersom økonomien som system i sidste instans er et politisk spørgsmål, følger det, at strejker kun har en relativ, ikke en absolut virkning i selve den økonomiske kamp. Dette er endnu en påmindelse om, at fagforeninger ikke kan stille spørgsmål til eksistensen af kapitalismen som et socialt system.

4. Isoleret betragtet skaber fagforeninger kun en sektoral korporativ bevidsthed. Lenins fremstilling af denne begrænsning i "What is to be done", er så fremragende, at den ikke siden er blevet alvorligt modsagt. Den korporative karakter ved fagforeningsbevidsthed opstår ikke ud fra hverken fagforeningsaktionens

1) For en diskussion af begreberne 'proletarisk positivitet' og 'negativitet', se Perry Anderson, "Origins of Present Crisis", i Towards Socialism, London, 1965.

2) Det klassiske eksempel er her generalstrejken i Rio de Janeiro i 1964, som blev iværksat for at imødegå militærkuppet, som styrtede Goulart-regimet. Den forhindrede simpelthen de arbejdere, der boede i forstæderne, i at komme ind til city for at mobilisere mod statskuppet.

natur eller dens mål, "better terms for the sale of labour power", eller fra "the abolition of the social system that compels the propertyless to sell themselves to the rich".¹⁾ Den har en kulturel-politisk basis. Fagforeninger repræsenterer alene arbejderklassen. En revolutionær bevægelse - et parti - kræver mere end det: Den må omfatte intellektuelle og petit bourgeois, som alene kan skabe socialismens essentielle teori.

"The history of all countries shows that the working class, exclusively by its own effort, is able to develop only trade union consciousness, i.e., the conviction that it is necessary to combine in unions, fight the employers and strive to compel the government to pass necessary labour legislation, etc. The theory of socialism, however, grew out of the philosophic, historical and economic theories elaborated by educated representatives of the propertied classes, by intellectuals. By their social status the founders of modern scientific socialism, Marx and Engels, themselves belonged to the bourgeois intelligentsia".²⁾

Kultur er således i et kapitalistisk samfund et privilegeret lags forrettighed: Kun hvis enkelte medlemmer af disse lag overgår til arbejderklassens sag, kan en revolutionær bevægelse skabes. For uden en revolutionær teori, ingen revolutionær bevægelse. Fagforeningerne udgør en for begrænset sociologisk basis for en socialistisk bevægelse. Uundgåeligt skaber de i sig selv en korporativ bevidsthed.³⁾ Den så slående lukkethed, som præger den britiske fagbevægelse i dag, er et naturligt tegn på dens korporative karakter. Den er antitesen til det universelle perspektiv, som definerer socialistisk bevidsthed.

"Working class consciousness cannot be genuine political consciousness unless the workers are trained to respond to all cases of tyranny, oppression, violence, and abuse, no matter what class is affected ... The consciousness of the working masses cannot be genuine class consciousness, unless the workers learn, from concrete, and above all from topical, political facts and events

1) What is to be done?

2) Ibid.

3) For en diskussion af termerne 'korporativ' og 'hegemonisk', se Perry Anderson, op.cit.

to observe every other social class in all the manifestations of its intellectual, ethical, and political life ... those who concentrate the attention, observation, and consciousness of the working class exclusively, or even mainly, upon itself alone are not Social-Democrats; for the self-knowledge of the working class is indissolubly bound up, not so much with a theoretical, as with a practical, understanding of the relationships between all the various classes of modern society, acquired through the experience of political life.¹⁾

Det er kun alt for klart, at fagforeningsmiljøet ikke skaber dette.

5. Fagforeningers magt-potentiel er sektoral ikke universel. Der er ingen magtparitet mellem 'management' og arbejde i et kapitalistisk samfund, fordi arbejde er et uforanderligt element, som kun kan trække sig tilbage (eller i bedste fald bruges til for eksempel besættelse af fabrikker), mens kapital er penge - et universalt foranderligt magtmedie, som kan 'indløses' til en hvilken som helst anden form. Således kan kapital overføres til kontrol af informationsmedier, ressourcer til lock-out, støtte til en propagandakampagne, finansiering af privat uddannelse, fonds til et politisk parti, budget for våben i en social krise (brugen af strejkebryderkorps var almindelig i trediverne i USA) etc. Selvfølgelig ophober fagforeninger selv en vis kapital; hvis de ikke gjorde det, ville de aldrig være i stand til at gennemføre nogen strejke. De kan også yde en vis finansiell støtte til politiske partier, som for eksempel til Labour-partiet i England. Men det er bare en hjælp, som ikke kan sammenlignes med de ressourcer, som den besiddende klasse har til rådighed. Fagforeningernes hovedsanktion er deres kontrol over arbejdskraft, og det er et enkelt, stift og begrænset våben. Et marxistisk politisk parti kan i modsætning hertil forstås netop som et forsøg på at skabe en polyvalent mulighed for revolutionær handling, som hurtigt og vekslende kan udkrystalliseres på forskellige områder - valg, demonstrationer, agitation, politisk uddannelse, opstand etc. Et politisk parti er i sin natur fleksibel og foranderlig, mens en fagforening er bundet og ubevægelig.

1) What is to be Done?

En hvilken som helst undersøgelse over de historiske erfaringer for fagforeningsaktion udover grænserne for lønforhandling understøtter dette. Det er slående, at uanset om den pågældende fagbevægelse antager en revolutionær eller en reformistisk linie, så tenderer den mod at støde på de samme strukturelle grænser for sin aktion. Disse grænser har ofte dømt meget forskelligt inspirerende aktioner til fælles fiasko.

Indgribende kontrol

Dette er strategien bag de partielle fremskridt på arbejdspladsen, som hver især efterhånden fravrister ledelsen lokale forrettigheder - ansættelse og afskedigelse, tildeling af bonus, arbejdstempo, fordeling af byrder etc. Denne, traditionelt den mest realistiske af de 'politiske' fagforeningsstrategier, blev først forsøgt af 'Guild socialismen', en reformistisk bevægelse i England under og lige efter den første verdenskrig. Guild socialisterne opnåede dog aldrig at gennemtvinge deres program overfor arbejdsgiverne i den forarbejdende industri, hvor de lagde det meste af deres arbejde. I begyndelsen af 20'erne opløstes bevægelsen uden megen opmærksomhed. I 60'erne forsøgte den italienske fagbevægelse (CGIL) at starte en revolutionær version af samme strategi. Kontrakten af 1962 for arbejderne i metalindustrien blev måske det mest kendte eksempel på denne politik. Resultatet har indtil videre været skuffende. Magtbalancen i ethvert kapitalistisk foretagende er så ulige, at ingen fagforening - uden samtidig parti- eller statsintervention - kan gøre sig håb om at fravriste arbejdsgiverne vigtigere ledelsesrettigheder. De få eksempler på at fagforeninger faktisk udøver væsentlige kontrolrettigheder beviser dette: I så godt som hvert eneste tilfælde har de opnået disse ved politisk støtte fra staten. Ofte har det været i nationaliserede industrier som Brazilian Railways (frem til 1964) og de bolivianske tinminer (frem til 1965). Indgribende kontrol er ikke en myte. Men det er kun muligt, hvis fagforeningen modtager kraftig støtte udefra.

Fabriksbesættelse

Fabriksbesættelsen er tilsyneladende den mest aggressive form for arbejdspladsaktion, og disse har fundet sted både med og uden

fagforeningsinitiativ. Et af de seneste reformistiske forsøg på at bruge fabriksbesættelse som våben til at opnå en kombination af økonomiske og konstitutionelle krav (højere lønninger og pension, slut på restriktioner overfor politisk aktivitet) var Plan de Lucha, som den peronistiske fagbevægelse i Argentina stod bag i sommeren 1964. Planen løb ud i sandet efter at mere end 500.000 arbejdere havde invaderet deres fabrikker, taget gidsler, barrikeret indgange etc. Samme skæbne overgik faktisk de spontane ikke-fagforeningsbaserede fabriksbesættelser i Frankrig under Folkefronten (1936 og igen i 1938) og i Italien efter den første verdenskrig (Turino 1919-29). Disse var ægte revolutionære bevægelser i deres vorden, men i begge tilfælde mistede de deres drivkraft, da det blev klart, at der ikke var nogen politisk horisont, som de kunne vende sig mod. Fabriksbesættelse er i sig selv blot en ren symbolsk handling; det er ikke på nogen måde en fabriksbeslaglæggelse. Arbejderne er ikke i stand til at styre virksomheden og derved effektivt overtage den. Dette er i sagens natur umuligt i en moderne industri, hvor cirkulationskapital er nødvendig for at de industrielle anlæg skal kunne fortsætte med at fungere. Fabriksbesættelse er i praksis intet andet end en dramatisk form for blokering: Mængden af arbejdere på fabriksgulvet er en symbolsk demonstration på, at den i virkeligheden tilhører dem, producenterne. Men det kan ikke realisere deres krav. Fagbevægelsens basale lov, at styrke kun er styrke i fravær, understreges faktisk ved undtagelsen: Denne intense, men magtesløse tilstedeværelse.

Generalstrejken

Også en generalstrejke kan tage en reformistisk eller en revolutionær form. Generalstrejken i England i 1926 var en defensiv bevægelse imod lønnedskæringer - det mest minimale reformistiske mål overhovedet. Den blev ført i en smertefuld, ultra-konstitutionel ånd, og blev hurtigt og bestemt afsporet. (Strejkevåbnets begrænsninger i form af simpelt fravær har aldrig været mere billedligt illustreret: Flere millioner arbejdere gik ikke i arbejde, og

det eneste, 'The General Council' kunne opfordre dem til at gøre, var at dyrke sport - ofte med politiet, som var beskæftiget med at undertrykke strejken.¹⁾ Intet kan stå i større kontrast til denne "sømmelige" episode end den revolutionære orkan, som fejede hen over Rusland i 1905, da en spontan uorganiseret generalstrejke brød frem på kryds og tværs af det kæmpestore zar-rige fra Warszawa til Kina. De historiske betingelser var exceptionelt gunstige: Radioen og bilen eksisterede endnu ikke, imperiets størrelse gav jernbaner en utrolig vigtig position, således at en totalammelse af kommunikation var mulig, hvis bare presse- og jernbanearbejderne strejkede. Selve statsmaskineriet begyndte at smuldre, da selv regeringsansatte entusiastisk tilsluttede sig bevægelsen. "Not factories only but shops, schools, hospitals, lawcourts and local government offices had closed down... The police were powerless to intervene - some indeed had gone into hiding ... amid the sound and fury of this revolt of the masses the mechanism of urban life in Russia had come to a complete halt."²⁾ Hvis nogen generalstrejke nogen sinde har haft mulighed for en revolutionær sejr, var det i 1905. Men også denne elementære eksplosion slukkedes til sidst, da sult og demoralisering undergravede den folkelige tillid, og man begyndte at gå i arbejde igen i oktober, da det blev klart, at man var inde i en strategisk blindgyde. Ved strejkens slutning indså bolsjevikkerne, at den måtte afløses af en væbnet opstand, dens dialektiske modsætning. Et heroisk forsøg blev gjort på at erobre Moskva, men militærenheder knuste oprøret. 12 år senere kom denne lære dem imidlertid til gode og førte til sejr.

Der har været utallige andre forsøg på at bruge generalstrejken som et politisk-økonomisk våben. I kombination med andre lignende aktionsformer - optøjer, valg, opstande etc. - kan fagforeninger utvivlsomt komme til at spille en vigtig rolle i en politisk krise: Det neo-koloniale Youlou regimes fald i Congo-Brazzaville i 1963 er et godt eksempel. Men ren tillid til generalstrejken som sådan, har næsten altid været dømt til fiasko.

1) Julian Symonds's, The General Strike, London 1957, dokumenterer denne tragi-komedie udmærket.

2) R.D. Charques, The Twilight of Imperial Russia, London 1958.

Den fundamentale årsag er indlysende: En blokering, uanset hvor massiv den er, er ikke det samme som én social ordens erstatning med en anden.

Ombytningen af rollerne: Partier og fagforeninger

Fagbevægelsens begrænsninger er således fundamentale. Socialistisk teori har traditionelt insisteret på, at de må overskrides af et politisk partis praksis. Lenin udtrykte dette synspunkt meget klart, da han skrev (i 1900):

"For the socialist, the economic struggle serves as the basis for the organization of workers in a revolutionary party, for the reinforcement and development of the class struggle against the whole capitalist system. But if the economic struggle is regarded as something selfsufficient, then there is nothing socialist in it. In the experience of all European countries we have had many not only socialist but also antisocialist Trade Unions. To assist in the economic struggle of the proletariat is the job of the bourgeois politician. The job of the socialist is to make the economic struggle of the workers assist the socialist movement and contribute to the success of the revolutionary socialist party".

Ikke en fagforening, men ene og alene et revolutionært parti kan omstyrte kapitalismen. Og dog, i øjeblikket sker en større forandring i England og i en vis udstrækning i Vesteuropa: Forholdet mellem økonomisk og politisk kamp er empirisk blevet vendt om. Som Tom Nairn har skrevet:

"The trade unions are once again - after a long epoch where the political party occupied the centre of the stage - the avantgarde in the struggle of the working class, the standard-bearers whose position dominates everything else".¹⁾

Hvorledes er dette sket? Hvad er grunden til det politiske partis nuværende dalen i enhver socialistisk sammenhæng, og fagforeningernes genopdukken som klassekampens hovedstrøm? Det er klart, at i Storbritannien har en speciel historisk situation været determinerende for de nuværende forsøg på at ryste fagforeningernes autonomi: Den britiske imperialismes nuværende krise,

1) I "The Nature of Labour Party", i Towards Socialism.

forsøget på at løse krisen på bekostning af arbejderklassen, og Labourregeringens overgang til en klar strejkebryder rolle.

Det er imidlertid muligt, at det britiske tilfælde er det mest dramatiske eksempel på en generel tendens i de højtudviklede kapitalistiske lande. Et revolutionært politisk parti er en u-naturlig kontraktmæssig superstruktur - en frivillig organisation skabt mod samfundets struktur. Kun fordi det ikke er en naturlig del af kapitalismens politiske og økonomiske system, kan det afgørende ophæve det. Dets oprindelige struktur er fremtidsorienteret: Derfor kan det revolutionere hele samfundet. Det modsatte er imidlertid lige så sandt. Da det er mere 'kunstigt' og ikke automatisk produceres og reproduceres af sociale betingelser, kan det også totalt assimileres i samfundet i en sådan grad, at det helt opløses som værende en særlig kraft. Hvor den politiske kamp i et kapitalistisk samfund i en periode er blevet skueplads for en klar borgerlig sejr, som det er sket i England og Vesttyskland i dag - hvor en mægtig blok af 'konsensus' udelukker formuleringer af et socialistisk alternativ på nationalt niveau - bliver de traditionelle venstreorienterede partier simpelthen agenter for status quo. Deres degeneration er det modsatte af deres mulighed for social ændring.

I modsætning hertil kan fagforeninger aldrig opnå et politisk partis højeste aktionsniveau. Ej heller kan de, af samme grund, falde til et politisk partis laveste niveau - en bloc at smelte sammen med systemet. Deres funktion har rod i selve kapitalismens naturlige organisation - arbejdsmarkedet. Resultatet bliver, at fagforeninger vanskeligere kloroformeres og undertrykkes så totalt, som politiske partier, fordi de opstår spontant ud fra det økonomiske systems fundament. Lige så længe som der er klasser - og det er i den vestlige verden indiskutabelt, at de eksisterer lige så meget i dag som tidligere¹⁾ - vil der være klassekonflikter. Hvor en politisk artikulation af denne konflikt ikke eksisterer, vil det være den mest elementære form - økonomisk kamp - som består. Denne sidste fokusering af klassekamp er en vedvarende anomali i et samfund, der har helliget sig myten om

1) For en klar oversigt over dette bevis, se John Westergaard, "The Withering Away of Class - A Contemporary Myth", i Towards Socialism.

klasseløs harmoni og social fred. Selv i dag udgør strejker en skandale for systemets ideologi. I den senere tid har presserende økonomiske krav imidlertid ført til krav om deres praktiske undertrykkelse. Neo-kapitalismens krav - behovet for at kontrollere inflation, planlægge langsigtede kapitalinvesteringer og forøge eksportmarkedet - har ført til et politisk angreb på fagforeningsautonomi i en del vestlige nationer. Dette angreb har i Storbritannien udviklet sig stærkere end i andre lande, og den britiske fagbevægelse står nu overfor den alvorligste trussel i sin historie.

Den forenede kampagne til nedbrydelse af fagforeningernes uafhængige magt, udkrystalliserer ganske klart værdien af deres kreative og uerstattelige rolle i en socialistisk bevægelse. Efter at have afklaret de eksterne grænser for deres handling er det nu nødvendigt at angive deres specifikke værdi og effektivitet inden for deres eget område. Hvor meget der er på spil i den nuværende strid mellem fagforeninger og regering vil da træde tydeligt frem.¹⁾

1. Fagforeninger er i dag ude af stand til i væsentlig grad at forøge lønningernes del af nationalindkomsten. Alle de senere års undersøgelser har vist, at forholdet mellem profit/jordrente/rente og lønninger har tenderet til at være konstant i de sidste mange årtier i England og andre kapitalistiske lande. Det er ikke forbavsende: Det er en nødvendig konsekvens af et kapitalistisk samfunds magtstruktur, og kan kun ændres når en politisk revolu-

1) Fagforeninger må naturligvis også bevare deres autonomi under socialismen. Lenin forsvarede kraftigt deres rettigheder i den berømte debat med Trotsky og Bukharin om dette emne på den 10. partikongres i 1921. Fagforeningerne, insisterede han, må være fri til at forsvare arbejderne mod både en bestemt statslig politik, der er et resultat af politiske kompromisser mellem arbejderklassens interesser og bønderne, og imod bureaukratisk vilkårlighed i gennemførelsen af statens politik som sådan. I teoretiske termer er det indlysende, at socialismen ikke er en monistisk praksis, men en "enhed i mangfoldighed" både institutionelt og praktisk. Imidlertid er fagforeningernes natur i et socialistisk samfund så forskellig fra deres natur i et kapitalistisk samfund, (Lenin beskrev dem som "uddannelsesorganisationer ... administrationsskoler, managementsskoler, skoler for kommunisme") at diskussionen af dette vigtige punkt er udeladt her. Isaac Deutscher's Soviet Trade Unions, London 1950, indeholder en fortræffelig diskussion af tyvernes store fagforeningsdebat i Rusland.

tion omstyrter denne struktur. Det betyder dog ikke, at fagforeningsaktion er et illusorisk sisyfusarbejde. Men fagforeningernes lønkrav tvinger produktiviteten op, således at en konstant del af nationalproduktet skaber en større levestandard for arbejderklassen.¹⁾ Dette er den hårdt tilkæmpede minimale enklave af arbejderklassemodstand i et system med permanent og dybtgående udbytning. Det er denne enklave, som nu trues, Forsøget på at knægte fagforeningerne er et forsøg på at gennemtvinge en nettostigning i profitdelen over for løndelen af national-indkomsten - samt en relativ nedgang i arbejderklassens indkomst. I England udgør det forældede imperiesystems overdrevne udgifter - militære, politiske og finansielle - den dominerende klasses mest tiltrækkende politiske alternativ. Den engelske arbejderklasse vil således lide et historisk nederlag og tilbagegang, hvis dens industrielle organisationer fratages den.

2. Fagforeninger er den økonomiske kamps våben, som fundamentalt er uegnet til aggressiv politisk handling. Dette betyder ikke, at de ikke har nogen politisk betydning. Intet kunne være mere forkert. Den europæiske arbejderklasses sociale og politiske identitet er først og fremmest legemliggjort i dens fagforeninger. Den oplever kun sig selv som en klasse gennem sine kollektive institutioner, af hvilke den mest elementære er fagforeningen. Udover disse historiske institutioner har arbejderklassen kun en træg identitet, som endog er uigennemskuelig for den selv. Den er adskilt fra resten af samfundet ved sin karakteristiske arbejdssituation, sine sædvaner og sin kultur, men den er ikke en 'sammensmeltet gruppe', som er i stand til en hvilken som helst form for social handling.²⁾ Hertil kræves en bevidsthed om sin egen eksistens som klasse, - og det kan kun ske i de organisationer, som den danner mod det sociale system, den selv er en del af. Uanset fagforeningsledernes grad af samarbejdsvilje, hævder selve ek-

1) Dette udelukker ikke historiske faser, hvor arbejdsmangel og inter-kapitalistisk konkurrence kan have den samme effekt, selv hvor fagbevægelsen er lænket. Nazi-Tysklands økonomi er et eksempel. Men i det lange løb har det været fagforeningspres for fuld beskæftigelse, der har hindret afmatninger i konstant at bremse på produktivitetstilvæksten.

2) For en diskussion af begrebet "sammensmeltet gruppe" ('fused group') se André Gorz, "Sartre and Marx", i New Left Review, nr. 37, maj-juni, 1966.

stensen af en fagforening de facto den uoverstigelige forskel, der er mellem kapital og arbejde i et markedssamfund. Den virkeliggør arbejderklassens afvisning af at blive integreret i kapitalismen på dens betingelser. Således skaber fagforeninger alle steder arbejderklasse-bevidsthed - d.v.s. bevidsthed om den adskilte identitet, som proletariatet har som social kraft med egne korporative interesser i samfundet. Dette er ikke det samme som en socialistisk bevidsthed - den hegemoniske vision og vilje til at skabe en ny social orden, som kun et revolutionært parti kan skabe. Men det ene er et nødvendigt trin frem mod det andet. I selv de mest upolitiske fagforeninger er der empirisk bevis for denne 'forberedende' politiske rolle. I Storbritannien synes den vælgerloyalitet, som to trediedele af arbejderklassen viser Labour-partiet, at være bestemt mere ud fra deres medlemskab af en fagforening end ud fra nogen anden enkelt faktor. Her overfører fagforeningerne synligt deres identitet på klassen; den sidste trediedel af arbejderklassen, som stemmer konservativt, er for størstedelen uorganiserede, uden at de derfor adskiller sig afgørende i nogen anden sociologisk henseende. Logikken bag denne traditionelle sammenknytning er nu åbenlyst problematisk, et faktum fyldt med potentielle politiske konsekvenser. Men selve sammenknytningen viser sandheden i Marx's forklaring på det gensidige forhold mellem arbejdskamp og politisk kamp:

The political movement of the working class naturally has as its final aim the conquest of political power for it; for this a previous organization of the working class, an organization developed to a certain degree, is naturally necessary, which grows out of economic forces themselves ... A political movement grows everywhere out of the individual economic movement of the workers, i.e., a movement of the class to gain its ends in a general form, a form which possesses compelling force in a general social sense. If these movements presuppose a certain previous organization, they in their turn are just as much a means of developing the organization. ¹⁾

Arbejderklassens identitet og historiske erfaring som autonom

1) Brev til Bolte, 1870. For en god forklaring af Marx's syn på fagforeninger, se A. Lozovsky, Marx and the Unions, London 1935.

kraft er således på spil, når fagbevægelsens frihed trues. Truslen om at underordne fagforeningerne under staten er i sidste instans en trussel om tilintetgørelsen af arbejderklasse-bevidsthed i det hele taget. Det bliver et forsøg på at skabe et totalt koordineret og udrenset socialt hele - den forstenede integration i Marcuse's "One-dimensional society",¹⁾ Det må modstås, hvis socialismen skal have en fremtid i Storbritannien.

Fremtiden

Fra et hvilket som helst socialistisk synspunkt er fagbevægelsen i dag langt fra perfekt. Men det er klart, at den kun kan fornys, hvis den som udgangspunkt har friheden til at eksistere. Givet dette, hvilke særlige forandringer er der behov for med den britiske fagbevægelses nuværende karakter?

1. Industriel militans

Flertallet af de engelske fagforeninger er i dag gamle og bureaukratiske. De nyder ikke deres medlemmers umiddelbare tillid. Den minimale deltagelse i fagforeningsvalg - det eneste formelle kontrolmiddel medlemmerne har over lederne - er almindelig kendt: mange fagforeningslederes højreorientering og middelmådighed er både en årsag til og en konsekvens af denne situation. Det er simpelthen ikke tilfældet, at der er en skæbnesvanger 'jernhård oligarkilov', som uundgåeligt producerer et autoritært fagforeningsbureaukrati, som er uimodtageligt over for medlemmernes ønsker. Det er denne forestilling, som Alvin Gouldner kalder "bureaukratiets metafysiske patos".²⁾ Der er ingen indbygget grund til at fagforeninger, uanset om de er store, ikke skulle være i stand til at opnå et ansvarligt, aktivt demokrati: at de sædvanligvis er ude af stand til at opnå dette kan ikke tilskrives en blind nødvendighed ved store organisationer, det kan snarere forklares ved det totale politiske miljø, indenfor hvilket de arbejder. Med andre ord, manglen på demokrati i fagforeninger må forstås som

1) I One-Dimensional Man, London 1965. Se også Marcuse's essay "Industrialisation and Capitalism", i New Left Review, nr. 30, marts-april, 1965.

2) Alvin Gouldner, "The Metaphysical Paths of Bureaucracy", i Complex Organizations, Amitai Etzioni (ed.), USA, 1964.

udtryk for karakteren af det system, som de er en del af: kapitalismen.

Det er en regel i et kapitalistisk samfund, at en hvilken som helst institution eller reform skabt for eller af arbejderklassen netop kan vendes til et våben mod den, og det er yderligere en regel, at den dominerende klasse udøver et konstant pres i retning af dette mål. Der er en permanent social reversabilitet her. Grunden er, at et hvilket som helst forsøg på at fremme arbejderklassens sag først må involvere en præliminær overtagelse af magt over den i form af kollektiv organisation, det være sig en fagforeningssammenslutning eller et politisk parti. Arbejderklassens fagforeningsdannelse - eller politisering - kræver skabelsen af institutioner, der på den ene side er en kontrol af den selv som en nødvendighed for enhver disciplineret handling. På den anden side er den naturligvis også en befrielse af klassen. Arbejderklassen er kun konkret fri, når den kan kæmpe mod det system, som udbytter og undertrykker den.¹⁾ Det er kun i dens kollektive institutioner, at den kan gøre sådan: dens enhed er dens styrke og derfor dens frihed. Men præcis fordi denne enhed kræver disciplineret organisation, bliver det kapitalismens naturlige mål at tilpasse sig den for at stabilisere systemet. Den kan således vendes mod netop det formål, som den blev skabt for. Det er denne flertydighed - magt-for såvel som magt-over - der gør arbejderklassens institutioner til det bedste af alle anti-arbejderklasse våben. Mange engelske fagforeninger tjener således i dag med deres mangel på demokrati den objektive funktion at indordne arbejderklassen under kapitalismen. Fagforeningslederne, som symboliserer denne mekanisme med deres groteske titler og ordner, er alt for velkendte til, at de behøver diskussion her. Disse ledelser fungerer simpelthen som kapitalismens transmissionskanaler inden for arbejderklassen. Men samtidig og på grund af fagbevægelsens paradoksale karakter - som en del af kapitalismen og på samme tid ved sin karakter antagonistisk overfor den - er selv ikke de værste fagforeninger blot organisationer for tilpasning til status quo. Hvis de var det, ville de på langt sigt miste deres medlemmer, fordi

1) For en diskussion af dette problem, se J.P. Sartre, "Les Communistes et la Paix", i Situations, Paris 1954.

de ikke kunne opnå økonomiske gevinster. Det ville således være ukorrekt at betegne de højreorienterede fagforeninger som, med det klassiske udtryk, udelukkende "revolutionens ildslukkere". De spiller en dobbelt rolle ved både at lænke deres medlemmer til systemet og skaffe begrænsede fordele indenfor det. I Storbritannien er omkring halvdelen af hvert års reallønsstigninger vundet ved fagforeningsforhandlinger på nationalt niveau.

På den anden side er det også sådan, at den anden halvdel af de årlige lønstigninger ikke er vundet af det nationale fagforeningsapparat, men ved lokale tillidsmands militans - som normalt går på tværs af fagforeningsskillelinier og som trodser fagforeningsforbud. Halvfems procent af alle strejker i England er nu uofficielle. Tillidsmændenes stærkt forøgede rolle i klassekampen i dag er et uundgåeligt produkt af manglen på demokrati og ansvarlighed i de store fagforeninger. I et kapitalistisk samfund kan klassekonflikt ikke undertrykkes totalt: den springer naturligt frem af systemets måde at fungere på. I den udstrækning fagforeningsfunktionen ikke varetages af fagforeningsledelsen forskydes modsætningen mellem kapital og arbejde simpelthen ned i hierarkiet til fabriks- og afdelingsniveau, og tillidsmanden "ursuperer" den. Bureaukratisk undertrykkelse i fagforeningen - som er en konsekvens af, at den ovenfra indfanges i det kapitalistiske miljø - tenderer mod at føre til opgør nedefra, som virker som en genoprettelse af status quo ante, - den naturlige kampsituation, som er indbygget i den kapitalistiske organisering af industrien. Tillidsmandsfænomenets seneste vækst og militans er et tegn på dette uovervindelige pres. Enhver socialist må byde denne vækst velkommen og forsvare tillidsmandens handlefrihed. De talløse hetzkampagner mod dem er blot bevis for effektiviteten i deres udfordring af det kapitalistiske system og dens mellemmand i fagbevægelsen. Men det er forkert at stille dem i modsætning til fagforeninger som sådan. Hvad de viser er, at kampen for mere militante fagforeninger i det lange løb også er en kamp for større demokrati i fagforeningerne. Naturligvis er fagforeningsmedlemmer på kort sigt ofte endog mindre 'politiske' end deres ledere, og demokratisering kan føre til lokale tab for venstrekræfterne. Men dette lave politiske bevidsthedsniveau er selv en konsekvens af den type fagforeningsledelse, der er sædvanlig i dag - middelmådig, autoritær

og konform. Større frihed for debat inden for fagbevægelsen vil skabe en mere selvsikker arbejderklasse og således kunne blive til fordel for de militante venstrekræfter på lang sigt. For det er klart, at militans inden for industrien er mere effektiv end klassesamarbejde med hensyn til at opnå lønforbedringer. Reel og åben konkurrence om ledelsen i fagforeninger må give venstrefløjens fordele.

Den økonomiske kamp, som har været det traditionelle mål for fagbevægelsen, må derfor i dag suppleres med kampen for at genvinde fagforeningerne for deres medlemmer. Det ene er en betingelse for det andet. Kampen for en mere demokratisk og militant fagforening er en kamp mod kapitalistisk infiltration i og dominans af fagbevægelsen.

2. Den politiske logik

Fagforeningerne har historisk forhandlet om bedre vilkår for salg af arbejdskraft; de har ikke været i stand til at udfordre selve eksistensen af et arbejdsmarked. I dag har sammenhængen mellem 'politisk' og 'økonomisk' kamp imidlertid forandret sig. Fremvæksten af et statsligt pres for at iværksætte en centraliseret indkomstpølitik er et af de definerende karakteristika ved kapitalismen i dag. Virkningen af dette er at gøre en aggregering af lokale synspunkter og diskussioner mulig og føre dem over i en national kamp omkring fordelingen af det økonomiske overskud. Indkomstpølitik gør kapitalismen som system potentielt gennemskuelig på en måde som det aldrig tidligere har været muligt. Nettofordelingen af overskuddet mellem lønninger og profitter kan ses meget klarere og uden mulighed for misforståelser. I den forstand kan lønforhandlinger i sig selv blive et argument for afskaffelse af 'lønsloveriet'. Således er en global kamp om overskuddet nu mulig, snarere end en spredning af isolerede krav.¹⁾ Dette er endog mere sandt for Englands vedkommende end andre steder. Hele vor historiske situation er nu domineret af Labour-regeringens forsøg på at knuse økonomiske krav fra fagforeningerne som betaling for et politisk valg - opretholdelsen af den britiske imperialismes

1) Denne tese er udviklet i Robin Blackburn, "The New Capitalism", i Towards Socialism.

militære og finansielle system: tilstedeværelsen øst for Suez, kapitaleksporten, pundets prestige. Fagforeningerne kan kun effektivt imødegå dette angreb ved at forkaste regeringens politiske politik og ved at kæmpe for en socialistisk politik, som er dens diametrale modsætning. Fagforeningskampen er nu nødvendigvis en politisk kamp. De to kan ikke længere adskilles selv midlertidigt.

Betyder dette, at fagforeningerne kan eller burde handle som en politisk kraft på trods af alt, der tidligere er blevet sagt? Nej. Deres arbejdsområde ligger andre steder. Den nye faktor er, at deres traditionelle økonomiske krav nu har en umiddelbar politisk dimension, uanset om de kan lide det eller ej. Det er 'logikken' i deres industrielle kamp. Men denne logik kan kun følges succesfuldt op af et politisk parti. Implikationerne af dette er af fundamental art i dag. Det store flertal af engelske fagforeningsmedlemmer er tilsluttet Labour-partiet - det samme parti, som nu forsøger at blokere deres aktionsmuligheder og tilintetgøre deres autonomi. Kan denne enorme modsætning fortsætte i det uendelige? Hvor længe vil fagforeningerne fortsætte med at støtte deres "bøddel"? Kun fremtiden kan vise det. Men hvis Labourpartiet fortsætter med dets nuværende kurs, er det åbenlyst, at en opgørets dag vil komme tilsidst. Så vil hele spørgsmålet om fagbevægelsens politiske tilhørighed genoptages. Vil den vælge en ikke-parti-tilknyttet 'business unionisme'? Vil den overføre sin eksisterende tilhørighed? Vil den støtte nye politiske institutioner, som den engang støttede Labour-partiet? Disse spørgsmål venter lige over horisonten bag enhver arbejdsmarkedskonflikt i det lønfrosne England.

Oversættelse: Lene Lund